

BRUGGEN OVER GRENSRIVIER DE REEST

Roelof Veeningen, fotograaf

Het artikel is gebaseerd op een lezing n.a.v. de expositie 'Bruggen over de Reest – Geschiedenis van een grensrivier' van de stichting 'Het Drentse Landschap'. De foto's zijn van de auteur.

LANDSCHAP EN BRUGGEN

Het ontstaan van de Reest en het omringende landschap is in oorsprong natuurlijk bepalend geweest voor de bewoning en het gebruik van het gebied. Het typische beekdallandschap met de hogere gronden aan weerszijden is medebepalend geweest voor het verkeer over en weer. Voor een aantal bruggen geldt in elk geval dat ze op plekken liggen waar het beekdal smal is waardoor het minder moeite heeft gekost om de wegen naar de brug aan te leggen. Dit geldt in ieder geval voor twee van de oudste bruggen (bij Dicninge en Den Kaat). De derde oudste brug ligt bij Meppel; de behoefte aan een vaste verbinding was daar relatief groot vanwege de bewoning en handel.

Ligging en loop van de Reest met aangegeven de vele bruggen en de streeknamen

De Reest is de 37 km lange grensrivier tussen Drenthe en Overijssel, globaal tussen Dedemsvaart en Meppel, waar de rivier, ook wel beek genoemd, uitstroomt in het Meppeler Diep. In het bezoekerscentrum van het Drentse Landschap 't Ende, in buurtschap De Stapel bij De Wijk, is tot 1 november 2017 een expositie te zien over de bruggen over de Reest.

De expositie laat de 37 bruggen zien, in allerlei gedaanten en met verschillende functies en geschiedenissen. Het achterliggende idee is dat de bruggen bij het landschap horen en dat de bruggen ons in contact brengen met het verleden (*lieux de mémoires*). Dit artikel is bedoeld om deze samenhang in woord en beeld aan te brengen. Voor informatie over de natuur wordt verwezen naar de website www.reestdal.nl en die van het Drents en Overissels Landschap.

Regulering voor landbouw en natuur

Het voert te ver om de waterhuishouding in en om de Reest helemaal uit te leggen. Ooit werd de rivier in zijn geheel op een natuurlijke manier gevoed. Het bijzondere is dat oorspronkelijk het gehele beekdal was ingepakt in hoogvenen en dat de gronden direct langs de beek het eerste in gebruik werden genomen door boeren. Volgens belastingregisters waren deze weiden in de 17^e eeuw lange tijd de duurste, meest geliefde, gronden. Intussen zijn alle heidevelden in cultuur gebracht. De waterhuishouding is strak gereguleerd met behulp van kunstwerken. Bijna alle gronden direct langs de rivier worden nu als natuurgebied beheerd en zijn in bezit en beheer van het Drentse en Overijssels landschap. In de middenloop zijn ook hogere gronden op de flanken weer teruggeven aan de natuur.

Van kanalisatie is het nooit gekomen

Zoals bij veel rivieren was er ook bij de Reest regelmatig wateroverlast en daarom zijn er in

de loop der eeuwen plannen geweest om de bochten uit de rivier te halen. Die plannen zijn nooit gerealiseerd en dat wordt vooral toegeschreven aan de veelheid aan overheden (gemeenten, waterschappen en provincies) die zeggenschap hadden over de Reest. Het gevolg is dat het landschap nog sterk wordt gekenmerkt door meanders, wat prachtige plaatjes oplevert. Het is niet ondenkbaar dat een eventuele kanalisatie, vanwege de huidige denkbeelden over ecologisch waterbeheer, nu ongedaan zou worden gemaakt. Zodoende zouden vroegere meanders weer uitgegraven moeten worden en hersteld. Bij de Berkel is dat wel aan de orde (zie hierna).

Bruggen als lieux de mémoires

Wat kanalisatie van een waterloop voor de bruggen teweeg brengt, wordt duidelijk aan de hand van de vergelijking van het beekdal van de Berkel met dat van de Reest. Voor bruggenliefhebbers zijn de tekeningen van W.C.A. Staring van de bruggen over de Berkel

in 1843 om van te smullen, zie: <https://www.heerlijkheidborculo.nl/geschiedenis/de-berkel/berkellandse-berkelbruggen-en-watermolens-1843/> Maar de Berkel is gekanaliseerd en bijna alle bruggen uit 1843 zijn verdwenen en er zijn nieuwe bruggen op andere plaatsen terechtgekomen of ze zijn voorgoed verdwenen. Met die kanalisatie verdween dus ook heel veel (bruggen)geschiedenis. Omdat de Reest niet is rechtgetrokken, liggen alle (oude) bruggen nog steeds op dezelfde plaats. Zodoende kunnen wij op die plekken in contact komen met het verleden: het zijn plaatsen van herinnering, *lieux de mémoires*. En intussen worden bij de Berkel meanders weer open gegraven en zelfs nieuwe bruggen aangelegd.

Ooit een barrière en voordien

We moeten aannemen dat de Reest ooit zelf een barrière is geweest, zeker in tijden van hoog water. De Reest zoals we die nu kennen is in de zomer een zeer bescheiden riviertje,

Sierlijk meandert de Reest door het landschap

veelal niet dieper dan een halve meter. Het is bekend dat er een aantal voorden is aangelegd. Daartoe is de bodem ter plekke versterkt geweest met keien. Sporen daarvan zijn niet meer te vinden, behalve dan op de cultuurhistorische kaart van de gemeente De Wolden.

In 1634 drie en in 2017 zevenendertig bruggen

Om de geschiedenis van de bruggen te achterhalen zijn in de eerste plaats kaarten heel nuttig. Van het grensgebied tussen Drenthe en Overijssel is een kaart uit 1634 van Cornelis Pijnacker (1570-1645) de eerste bron. Op de kaart staan drie plekken waar wegen de rivier de Reest kruisen. De eerst volgende betrouwbare kaart is gemaakt door Franse geografen in de jaren rond 1810. Er staan dan 13 overgangen aangegeven. Op de eerste topografische kaart uit 1855 staan 15 bruggen ingetekend.

Tussen 1855 en 1903 groeit het aantal tot 28 en in 2017 tellen we 37 overgangen. Intussen hebben we een grote diversiteit aan bruggen over de Reest. Met de website www.topotijdreis.nl is heel goed na te gaan hoe oud de verschillende bruggen zijn.

Vormgeving: aandacht van de gemeente

Vanwege de toenemende status van de Reest is er bij de vervanging van bruggen over de Reest in de afgelopen vijf jaar speciale aandacht voor de vormgeving ervan. De gemeente De Wolden was van mening dat er extra geld mocht worden besteed aan de vormgeving van de brug in de weg van Balkbrug naar Zuidwolde. Om bij het ontwerp de kennis uit het gebied te benutten, zijn onder andere Dorpsbelangen en de Historische Vereniging erbij betrokken. Op de locatie heeft vroeger een boogbrug gelegen. Het nieuwe ontwerp heeft elementen van deze oude romaanse boogbrug, sinds 1758 de Stenen Brug genoemd. Het was de eerste gemetselde brug over de Reest. De nieuwe brug heeft een lichte toeg om weggebruikers bewust te

maken van het feit dat ze over de Reest gaan. Het metselwerk van de nieuwe brug refereert aan deze oude romaanse boogbrug. Ipv Delft maakte het ontwerp.

Vormgeving: aandacht van het waterschap

Het voormalige waterschap Reest en Wieden (nu onderdeel van het Waterschap Drents

Overijsselse Delta) heeft de bestrijding van de wateroverlast gecombineerd met het vervangen van een aantal bruggen over de Reest. Om de wateroverlast benedenstrooms in Meppel te verminderen, kan de Reest op twee plaatsen worden 'dichtgezet' met zogenaamde knijpconstructies.

Deze knijpconstructies lijken op sluisdeuren en zijn gecombineerd met de vervanging van

overgangen op de kaart van Pijnacker uit 1634

krakkemikkige bruggetjes. Bij een landelijke prijsvraag voor innovatieve waterprojecten kreeg het waterschap bijzondere waardering voor de bruggenarchitectuur. Het waterschap heeft zich laten adviseren door het Oversticht en Atelier Overijssel. Het is een combinatie van beton, staal en hout. Het Atelier adviseerde de wijkende leuningen omdat dit aspect typisch zou zijn voor het Reestdal. Behalve de historisch verantwoorde vormgeving is het voor *het contact met het verleden* belangrijk dat de bruggen nog steeds op de originele plek liggen.

Vormgeving: de fietsbruggen

Juist vanwege het aantrekkelijke landschap

wordt er veel gefietst in het gebied. Op meerdere plaatsen zijn daarom aparte fietsbruggen aangelegd. Die in Meppel zijn vanzelfsprekend mede bedoeld voor het woon-werkverkeer.

Vormgeving: historische vonders

Op meerdere plaatsen zijn er oversteekplaatsen uitsluitend bedoeld voor wandelaars. In het verleden onder meer voor de kerkgang, nu zijn ze vooral functioneel voor natuurwandelingen.

Vormgeving: modale bruggen

Bij een hele serie bruggen over de Reest is beperkt aandacht geschonken aan de vormgeving.

Historie verwerkt in de nieuwe brug in de weg Balkbrug – Zuidwolde

Nieuwe bruggen op de oude plaatsen met als accent wijkende leuningen

Eenvoud als kenmerk van het ware, past in dit landschap

Vonders ooit ten dienste van kerkgang, nu voor recreatie

Vormgeving modale bruggen

Vormgeving ondergeschikt

Op sterven na dood.....

Inmiddels verdwenen brugjes

Geen vormgeving

Op drie plaatsen doorkruisen snelwegen het Reestdal. Net buiten Meppel ligt de A32 van Zwolle naar Leeuwarden. Even verderop kruist de A28 de Reest; maar waar is de brug? Dat er geen brug is gebouwd heeft zeker te maken met de Hooigeveense vaart die pal naast de snelweg ligt. In het oosten van het beekdal is er de kruising met de N48. In alle drie gevallen is geen recht gedaan aan de status van de Reest. De passant zal zich nauwelijks bewust zijn van de aanwezigheid van de rivier en nog minder van de passage van de provinciegrens.

Bruggen met een onzekere toekomst

Zoals gezegd de meeste bruggen over de Reest liggen in aangepaste vorm nog steeds op dezelfde plek. Er zijn ook bruggen verdwenen, veelal zijn dit bruggen in eigendom en beheer bij boeren zelf. De hier boven afgebeelde bruggen zijn intussen verdwenen. Dat heeft ook te maken met het feit de landerijen in toenemende mate

natuurgebied zijn geworden en vervoer van hooi en vee niet meer aan de orde is. Van de bruggen onderaan bladzijde 40 is de toekomst zeer onzeker. Een eenvoudig voertuig kan al niet meer passeren. Voor het waterschap zijn het obstakels bij het beheer en onderhoud.

Tijd voor herintroductie van de voorde

Als we het belangrijk vinden bij sommige monumenten terug te gaan in de tijd, zouden we kunnen overwegen de voorde te herintroduceren. Het waterschap heeft al op vijf plaatsen drempels aangebracht om het grondwaterpeil in de beekdalgronden omhoog te brengen ten gunste van de vegetatie. Deze drempels zouden ook als voordren kunnen worden gebruikt bijvoorbeeld in aansluiting op wandelpaden. Zo'n voorde heeft verder een informatieve functie: immers het passeren ervan is afhankelijk van het weer en het waterpeil. Op wandelroutes zou een voorde een extra dimensie kunnen toevoegen aan de beleving.

Bruggen als onderdeel van het landschap

In bezoekerscentra van natuurterreinbeheerders vind je doorgaans tentoonstellingen over de natuur, dat wil zeggen over de plantjes en de beestjes. De rivier is natuurlijk de extra dimensie in een beekdallandschap als de Reest. Geen rivier zonder bruggen die bij uitstek de plekken zijn van waarvandaan je het beekdal kunt bewonderen. Overheden belast met het onderhoud, onderkennen de brug als onderdeel van het landschap en als 'poort'.

Het Drentse landschap heeft de betekenis van de bruggen erkend en ruimte gegeven aan een expositie over de bruggen over de Reest in het bezoekerscentrum 't Ende. Het bezoekerscentrum is nog tot 1 november dagelijks geopend van 11 tot 17 uur. Zie ook: <https://www.drentslandschap.nl/objecten/informatiecentrum-t-ende>

Natte oversteken ...

Vanaf de brug in alle rust mijmeren over de aantrekkelijke Reest